

Rumantschas e Rumantschs s'inscuntran – in sguard enavos

DA RALF BEER*

■ Dal 1. enfin ils 18 d'avust festivescha la Lia Rumantscha ses giubileum da 100 onns a Zuoz. A chaschun da quest anniversari organisescha ella dis tematics d'inscunter ed envida tut las Rumantschas e tut ils Rumantschs, ma era persunas interessadas d'autras linguas.

In tal eveniment istoric da passa duas emnas cun ses program fitg vast regorda senza dubi a las sis Scuntradas Rumantschas ch'èn medemamain vegnidas organisadas da la Lia Rumantscha.

Quellas han gì lieu – per il solit durant in'emna – a partir da l'onn 1985 enfin l'onn 2000, mintga trais onns. Entant che

las generaziuns pli veglias sa regordan anc bain da las Scuntradas Rumantschas, na san las generaziuns pli giuvnas pauc ni nagut da quellas occurrenz. Ellas paran en in tschert senn dad esser crudadas en emblidanza, e quai malgrà lur multifariadad: I deva numerusas puschidas sco referats, curs, lavuratori, excursiuns, discussiuns ed uschia vinavant, deditgadas a tematics sco art, filosofia, istorgia, linguatg, litteratura, musica, sport, teater ed auter pli.

L'origin e la finamira da las Scuntradas Rumantschas

Cumenzà aveva tut cun ils curs da rumantsch grischun ils onns 1983 e 1984. *Bernard Cathomas*, il secretari general da la Lia Rumantscha da lez temp, ha numnà quests curs retrospectivamain precursurs da l'emprima Scuntrada Rumantscha da l'onn 1985. Uschia fascheva quella, sco era las suandantas, già part da la planisaziun linguistica da la Lia Rumantscha. Ils concepts da la planisaziun linguistica eran mintgamai il fun-

En ils onns 90 han gì lieu gist trais scuntradas. Il moderatur Erwin Caduff è qua avant la chasa da scola a Laax, 1991.

MAD

dament teoretic da las Scuntradas Rumantschas cun la finamira dad elavurar e sviluppar strategias per segirar e promover il territori linguistic ed il diever da la lingua.

Planisaziun e politica linguistica

Las pretensiuns da la Lia Rumantscha envers las instanzas politicas eran da segirar u crear 1. in territori cun ina clara posiziun giuridica dal linguatg, 2. ina basa economica solida, 3. l'utilisaziun consequenta dal linguatg en tut ils secturs da la vita, 4. in linguatg da scrittira standardisà, 5. fermes meds da massa, 6. la prontadad per la bilinguitad, 7. ina coesistenza paschavla cun ils auters linguatgs en il Grischun. Per realisar ina plani-

saziun linguistica defineva la politica linguistica la basa legala e finanziaria necessaria. Cun la revisiun da l'artitgel da linguas en la Constituziun federala (art. 116 CF) da l'onn 1996 (oz art. 70 CF) è il rumantsch daventà linguatg parzialmain uffizial. Questa revisiun che ha lubì da realisar ina sort princip territorial da sustensi sa basa sin ina moziun da l'antieriuscusseglier naziunal *Martin Bundi*. E quella moziun è naschida precis durant l'emprima Scuntrada Rumantscha. Tscherts temas permanentes da la planisaziun linguistica vegnivan naturalmain era discutads regularmain durant las Scuntradas. Quai eran tranter auter la planisaziun d'ina gasetta quotidiana rumantscha u era l'introducziun dal ru-

mantsch grischun en divers champs da la vita.

Invenziun d'ina tradiziun?

Schegea che las Scuntradas Rumantschas n'avevan betg en emprima lingia la finamira da far festa, cuntegnevan, principalmain las emprimas ediziuns, tuttina blers elements da festas popularas: Cun acts festivs e simbolics, cun cortegis e sauts, plets e festas d'inauguraziun, han ellas cleramain pudì carmalar fitg blera gliued. Zunt interessant è en quest connex ina notizia d'acta da *Cathomas*. Suent l'emprima Scuntrada Rumantscha da l'onn 1985 recapitulescha el: «(...) forsa che l'idea da la Scuntrada daventa tradiziun.» Questa ponderaziun po esser in

indizi per l'intenziun u in giavisch dals inventaders da questa occurrenza da vulair iniziar ina tradiziun da Scuntradas en la Rumantschia. La Lia Rumantscha ha en mintga cas vis la forza ed il potenzial d'in tal eveniment. Las Scuntradas Rumantschas èn en quest senn da vesair sco «hotspots», sco manifestaziuns da la Rumantschia ed era sco plattafurmas da discussiun tranter la populaziun rumantscha.

Era sche il giubileum da 100 onns da la Lia Rumantscha na porta betg il num Scuntrada Rumantscha, pudess ins forsa vesair ella sco cuntinuaziun da questa tradiziun. Igl è da sperar ch'era quest giubileum na servia betg mo a far festa, ma bain a metter pitgas per sviluppar e sustegnair vinavant il diever dal rumantsch, la vita culturala rumantscha, las medias rumantschas e las basas legalas e finanzialas necessarias.

*Ralf Beer, musicolog ed istoricher, studegia actualmain rumantsch a l'Universitad da Turitg. Quest artitgel sa basa sin inqual aspects ord ina lavur da seminari cun il titel *Las Scuntradas Rumantschas (1985–2000) sco occurrenz da planisaziun e politica linguistica*.

Survista da las Scuntradas Rumantschas

1985, Savognin:
Giubileum 2000 onns Retoromania
1988, Scuol:
Giubileum 50 onns linguatg naziunal
1991, Laax: 700 onns Svizra
1994, Val Schons:
Giubileum 75 onns Lia Rumantscha
1997, Domat:
S'unir per s'avrir
2000, Engiadin'Ota:
Rumantsch en moviment